

Οικονομικός Αλφαριθμητισμός στο σύγχρονο οικονομικό περιβάλλον: νέοι ρόλοι για τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες

Σ. Κορομπίλη¹

Α. Τόγια²

1. Εισαγωγή

Καθώς αυξάνεται η πολυπλοκότητα της σύγχρονης ζωής, το πλήθος και τα είδη των γραμματισμών που πρέπει να διαθέτουν τα άτομα προκειμένου να συμμετέχουν πλήρως στη σύγχρονη κοινωνία αυξάνονται συνεχώς. Ένας από αυτούς τους γραμματισμούς είναι και ο Οικονομικός ή Χρηματοοικονομικός Αλφαριθμητισμός (ΟικΑ)³. Η αυξανόμενη προσοχή που έχει λάβει ο Οικονομικός Αλφαριθμητισμός τα τελευταία χρόνια οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο νέο, αλλαγμένο πλαίσιο μέσα στο οποίο καλούνται να λειτουργήσουν τα άτομα και το οποίο έχει προκύψει από ορισμένες κοινωνικές και οικονομικές όπως: η ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού κλάδου με την εμφάνιση όλο και περισσότερων αλλά και πιο πολύπλοκων χρηματοπιστωτικών προϊόντων· η παγκοσμιοποίηση όσον αφορά τη χρηματοπιστωτική αγορά, αλλά και την αγορά εργασίας· η οικονομική ύφεση και η απορρύθμιση των αγορών· η αυξημένη ατομική ευθύνη για οικονομική ευημερία· η αύξηση του προσδόκιμου επιβίωσης και συνεπώς η παράταση της περιόδου συνταξιοδότησης· οι αλλαγές στο ασφαλιστικό/συνταξιοδοτικό με περισσότερες επιλογές ιδιωτικής ασφάλισης και περιορισμένο πλαίσιο κοινωνικών παροχών· το αυξημένο επιχειρηματικό πνεύμα λόγω της μείωσης του κόστους των startups· και οι αλλαγές στο περιβάλλον πληροφόρησης με την ψηφιοποίηση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, τη μεγαλύτερη διαθεσιμότητα οικονομικών πληροφοριών και την εξάλειψη των εμποδίων στη χρήση χρηματοοικονομικών προϊόντων και υπηρεσιών (Lusardi, 2018; Mantell, 2004; O'Connor, 2013; Panos, 2017; Reifner & Herwig, 2003; Špiranec, Zorica, & Simončić, 2012). Μέσα σ' αυτό το μεταβαλλόμενο περιβάλλον και καθώς η λήψη χρηματοοικονομικών αποφάσεων φεύγει από το κράτος (και τους οργανισμούς του) και περνά κατευθείαν στα άτομα, οι πολίτες είναι εκτεθειμένοι σε πολύ σοβαρούς κινδύνους, όπως είναι η απώλεια εισοδημάτων, οι αποτυχημένες επενδυτικές επιλογές, η υπερχρέωση, η έλλειψη συνταξιοδοτικής

¹ Τμήμα Αρχαιονομίας, Βιβλιοθηκονομίας & Συστημάτων Πληροφόρησης, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

² Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας & Συστημάτων Πληροφόρησης, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης

³ Μετάφραση του όρου *Financial Literacy*. Στα ελληνικά αποδίδεται με διάφορους όρους όπως Οικονομικός Γραμματισμός/Αλφαριθμητισμός, Χρηματοοικονομικός Γραμματισμός/Αλφαριθμητισμός, Οικονομική/Χρηματοοικονομική Παιδεία

αποταμίευσης, ο λανθασμένος προγραμματισμός και η φτώχεια (Φίλιππας, 2011). Το εργαλείο με το οποίο το άτομο μπορεί να προασπίσει την οικονομική του ασφάλεια και υγεία και κατ' επέκταση εκείνη της κοινωνίας που αποτελεί μέλος της, είναι ο Οικονομικός Αλφαριθμητισμός.

2. Ορισμοί και εννοιολογικό πλαίσιο

Υπάρχουν διάφοροι ορισμοί του Οικονομικού Αλφαριθμητισμού και όλοι συμφωνούν ως προς το θεμελιώδες του νόημα. Σύμφωνα με τον Remund (2010), ο ΟικΑ σχετίζεται με την ικανότητα του ατόμου να διαχειρίζεται χρήματα. Ο ΟΟΣΑ ορίζει τον Οικονομικό Αλφαριθμητισμό ως το συνδυασμό συνειδητότητας, γνώσης, δεξιοτήτων, στάσεων και συμπεριφορών που είναι απαραίτητα για τη λήψη σωστών χρηματοοικονομικών αποφάσεων, με απώτερο στόχο την επίτευξη ατομικής οικονομικής ευημερίας (OECD, 2005). Περιλαμβάνει την ικανότητα του ατόμου να διακρίνει τις οικονομικές επιλογές που διαθέτει κάθε φορά, να συζητά οικονομικά θέματα χωρίς δυσφορία, να σχεδιάζει για το μέλλον, και να ανταποκρίνεται επιτυχώς στις καταστάσεις που επηρεάζουν καθημερινές οικονομικές αποφάσεις, συμπεριλαμβανομένων και των γεγονότων της γενικής οικονομίας (Orton, 2007). Οικονομικός Αλφαριθμητισμός είναι η ικανότητα επεξεργασίας χρηματοοικονομικών πληροφοριών και λήψης τεκμηριωμένων αποφάσεων σχετικά με τη χρήση και τη διαχείριση των χρημάτων και πιο συγκεκριμένα με τον οικονομικό προγραμματισμό, τη συγκέντρωση πλούτου, το δανεισμό και τις συντάξεις (Gale & Levine, 2010; Lusardi & Mitchell, 2014). Από το σύνολο των ορισμών, δύο βασικά χαρακτηριστικά του ΟικΑ μπορούν να διακριθούν: πρώτον, ο ΟικΑ έχει να κάνει με καθημερινά οικονομικά θέματα, και δεύτερον, σχετίζεται με σωστές επιλογές βάσει διαθέσιμων πληροφοριών (λήψη αποφάσεων).

Ο ΟικΑ αποτελεί το αντικείμενο των προγραμμάτων χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης, την οποία ο ΟΟΣΑ έχει ορίσει ως τη διαδικασία με την οποία οι καταναλωτές βελτιώνουν την κατανόησή τους για τα χρηματοπιστωτικά προϊόντα, τις έννοιες και τους κινδύνους και, μέσω πληροφόρησης, διδασκαλίας ή / και αντικειμενικών συμβουλών, αναπτύσσουν την ικανότητα να αντιλαμβάνονται τους οικονομικούς κινδύνους και τις οικονομικές ευκαιρίες, να κάνουν συνειδητές επιλογές και να λαμβάνουν αποτελεσματικά μέτρα για τη βελτίωση της οικονομικής τους ευημερίας (OECD, 2005). Στόχος των προγραμμάτων χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης είναι η παροχή βασικών οικονομικών γνώσεων (γραμματισμός), και όχι η εξειδίκευση.

Οι βασικές δεξιότητες ενός οικονομικά εγγράμματος ατόμου μπορούν να συνοψιστούν στις παρακάτω:

- Κατανόηση του δεδουλευμένου και μη δεδουλευμένου εισοδήματος, των εργασιακών παροχών και της φορολόγησης αυτών (Reference & User Services Association, 2014)
- Καθορισμός οικονομικών στόχων, κατάρτιση προϋπολογισμού, παρακολούθηση των καταναλωτικών συνηθειών και λήψη εμπεριστατωμένων αποφάσεων για δαπάνες στο πλαίσιο της οικονομικής κατάστασης του ατόμου (Li, 2012; Smith & Eschenfelder, 2013; Smith, 2013)
- Κατανόηση των στρατηγικών αποταμίευσης, των επενδυτικών επιλογών και των μεθόδων εκτίμησης κινδύνων (Reference & User Services Association, 2014; Monsour, 2012; Wolfe- Hayes, 2010)
- Κατανόηση των πιστωτικών επιλογών, των διάφορων μορφών διάρθρωσης του χρέους και των στοιχείων που πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά την απόκτηση περιουσιακών στοιχείων (Reference & User Services Association, 2014)
- Αξιολόγηση των επιλογών ασφάλισης και προστασία από φαινόμενα οικονομικής απάτης (Li, 2012; Smith & Eschenfelder, 2013; Reference & User Services Association, 2014).

Το 2016 το Δίκτυο Χρηματοοικονομικής Εκπαίδευσης του ΟΟΣΑ ανέπτυξε ένα *Πλαίσιο Βασικών Δεξιοτήτων Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού για Ενήλικες* (Core Competencies Framework on Financial Literacy for Adults), το οποίο περιλαμβάνει μια σειρά χρηματοοικονομικών γνώσεων, δεξιοτήτων και συμπεριφορών που μπορούν να θεωρηθούν σημαντικές για την οικονομική ευημερία στην καθημερινή ζωή ατόμων άνω των 18 ετών. Το Πλαίσιο οργανώνεται σε τέσσερις θεματικούς άξονες: (α) Χρήμα και Συναλλαγές, (β) Σχεδιασμός και Διαχείριση Οικονομικών, (γ) Κίνδυνοι και Αποδόσεις και (δ) Οικονομικό Τοπίο. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ανάπτυξη εθνικής στρατηγικής για την χρηματοοικονομική εκπαίδευση, το σχεδιασμό προγραμμάτων, τον εντοπισμό κενών και τη δημιουργία εργαλείων μέτρησης και αξιολόγησης (OECD, 2016).

Ο Οικονομικός Αλφαριθμητισμός δεν αποτελεί μια στατική γνώση αλλά εμπεριέχει την ικανότητα επικαιροποίησης και διαρκούς αναβάθμισης των γνώσεων και των δεξιοτήτων συνετής οικονομικής διαχείρισης για μια ζωή οικονομικής ασφάλειας. Οι χρηματοοικονομικές δεξιότητες διαμορφώνονται και αναδιαμορφώνονται συνεχώς, καθώς αλλάζει το οικονομικό τοπίο και καθώς εξελίσσονται οι οικονομικές ανάγκες του ατόμου.

3. Οικονομικός Αλφαριθμητισμός και Πληροφοριακή Παιδεία

Σύμφωνα με κάποιους ορισμούς του Οικονομικού Αλφαριθμητισμού, οι κύριοι στόχοι του συνδέονται με την ικανότητα πρόσβασης, ερμηνείας, αξιολόγησης και χρήσης οικονομικών πληροφοριών. Έτσι, παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με την Πληροφοριακή Παιδεία, και μπορεί να γίνει αντιληπτός ως ένα από τα υποσύνολά της. Η στενή αλληλεξάρτηση μεταξύ των δύο γραμματισμών εκφράζεται τόσο στους ορισμούς του Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού όσο και στα βασικά κείμενα και τις διακηρύξεις για την Πληροφοριακή Παιδεία. Η σχέση τους φαίνεται να έχει και μια ιστορική διάσταση, αφού η επινόηση του όρου *information literacy* το 1974 από τον Zurkowski συνοδεύτηκε από την ανάδειξη της σημασίας του για την επίτευξη οικονομικών στόχων, προσφέροντας μια βάση για την εξέταση οικονομικών ζητημάτων στο πλαίσιο του Πληροφοριακού Γραμματισμού (Zurkowski, 1974). Αν και η πλειονότητα των μεταγενέστερων ορισμών της Πληροφοριακής Παιδείας αφορούσε κυρίως σε εκπαιδευτικά πλαίσια, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις κατά τις οποίες υπογραμμίζονται οι σχέσεις της με οικονομικά ζητήματα (American Library Association [ALA], 1989; Beacons of the Information Society, 2005; Horton, 2007). Παρόλα αυτά και ανεξάρτητα από τη γενική συναίνεση σχετικά με τη σπουδαιότητα των πληροφοριακών δεξιοτήτων στη λήψη οικονομικών αποφάσεων και στην κοινωνικοοικονομική ευημερία των πολιτών, οι εννοιολογικές σχέσεις του Οικονομικού και του Πληροφοριακού Γραμματισμού δεν έχουν διευκρινιστεί επαρκώς, ενώ ο ρόλος της Πληροφοριακής Παιδείας στο επιχειρηματικό, εργασιακό, οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο δεν έχει καλυφθεί επαρκώς από τη βιβλιογραφία και η έρευνα σε αυτόν τον τομέα βρίσκεται ακόμα σε πρώιμο στάδιο (Lloyd & Williamson, 2008). Από την άλλη πλευρά, στη βιβλιογραφία του Οικονομικού Αλφαριθμητισμού είναι περισσότερο σαφής η αλληλεξάρτησή του με την Πληροφοριακή Παιδεία. Το οικονομικά εγγράμματο άτομο θεωρείται αυτόματα και ικανό να βρει, να αξιολογήσει και να χρησιμοποιήσει πληροφορίες οικονομικού περιεχομένου (Lusardi & Mitchell, 2007). Οι έννοιες-κλειδιά “εντοπισμός”, “αξιολόγηση”, “χρήση” και “πληροφορία” αποτελούν τη βάση των ορισμών του ΟικΑ, ενώ η σημασία της πληροφόρησης ως βασικής προϋπόθεσης για την ανάπτυξη χρηματοοικονομικών δεξιοτήτων τονίζεται σε όλα τα βασικά έγγραφα του ΟικΑ Αλφαριθμητισμού (Špiranec, Zorica, & Simončić, 2012).

Το γεγονός ότι οι πληροφορίες που έχουν οικονομικές επιπτώσεις είναι εντέλει πληροφορίες καθιστά προφανείς, αλλά όχι απόλυτες, τις ομοιότητες μεταξύ Πληροφοριακού και Οικονομικού Γραμματισμού. Η διαφορά μεταξύ των δύο εννοιών μπορεί να γίνει καλύτερα αντιληπτή όταν εξετάζουμε τα αντίστοιχα αποτελέσματά τους.

Τα αρνητικά αποτελέσματα του ΟικΑ έχουν οικονομικές συνέπειες, κάτι που δεν συμβαίνει με την Πληροφοριακή Παιδεία, αφού τα αποτελέσματα της είναι σημαντικά πιο πολλά και ποικίλα (Mason & Wilson, 2000). Κατά την πρόσβαση σε χρηματοοικονομικές πληροφορίες, ένα άτομο πρέπει να έχει κάποιες βασικές γνώσεις για να είναι σε θέση να τις αξιολογήσει και να τις χρησιμοποιήσει. Με άλλα λόγια, μια πολύπλοκη και κοπιώδης διαδικασία εμπλέκεται στην απόκτηση των ειδικών γνώσεων που απαιτούνται για να γίνει άτομο ικανό να λαμβάνει εμπειριστατωμένες οικονομικές αποφάσεις. Αυτό μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι θα ήταν υπερβολικό να θεωρήσουμε τον ΟικΑ ως ένα απλό υποσύνολο Πληροφοριακής Παιδείας. Παρόλο που η Πληροφοριακή Παιδεία είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη δεξιοτήτων ΟικΑ, αυτή πρέπει να συνοδεύεται από βασικές οικονομικές γνώσεις (Faulkner, 2015; Špiranec, Zorica, & Simončić, 2012).

4. Οικονομικός Αλφαριθμητισμός και βιβλιοθήκες

Η ιστορία του ΟικΑ στις βιβλιοθήκες μπορεί να ανιχνευθεί στις αρχές του 20^{ου} αι. όταν αυτές ξεκίνησαν να προσφέρουν εξειδικευμένες πληροφοριακές υπηρεσίες σε θέματα οικονομικών και επιχειρήσεων (business reference). Ήδη από το 1904 οι δημόσιες βιβλιοθήκες των ΗΠΑ άρχισαν να δημιουργούν ξεχωριστά τμήματα business. Η βιβλιογραφία σχετικά με ΟικΑ είναι μεγάλη σε τομείς όπως η εκπαίδευση, η κοινωνιολογία, και τα οικονομικά, ενώ η συχνότητα των άρθρων αυξήθηκαν δραματικά μετά την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008. Οι βιβλιοθήκες όμως σπάνια αναφέρονται στη βιβλιογραφία αυτή, ενώ οι αναφορές στον ΟικΑ στη βιβλιοθηκονομική βιβλιογραφία, είναι σπάνιες, τουλάχιστον πριν το 2008. Στην πραγματικότητα, ο ΟικΑ είναι μια πρόσφατη προσθήκη στη βιβλιοθηκονομική βιβλιογραφία που εμφανίστηκε, μάλλον καθυστερημένα, στο πλαίσιο της ευρύτερης συζήτησης για την Πληροφοριακή Παιδεία και το κίνημα των πολυγραμματισμών (multiliteracies), όταν οι βιβλιοθήκες συνειδητοποίησαν ότι ως χώροι ελεύθερης και αντικειμενικής πληροφόρησης και λόγω της μεγάλης εμπειρίας τους στον πληροφοριακό γραμματισμό αποτελούν ιδανικό περιβάλλον οργάνωσης και παροχής εκπαίδευσης σε θέματα οικονομικού αλφαριθμητισμού.

Το 2007 η ALA σε συνεργασία με τη Ρυθμιστική Αρχή για τον Χρηματοπιστωτικό Κλάδο των ΗΠΑ ανέπτυξαν το smart investing @ your library (Εικ. 1), για να βοηθήσουν τις δημόσιες βιβλιοθήκες να ανταποκριθούν στην αυξανόμενη ανάγκη για χρηματοοικονομική εκπαίδευση και ενημέρωση της κοινότητας των χρηστών. Το πρόγραμμα (<https://smartinvesting.ala.org/>) απέκτησε μεγάλη σημασία έναν χρόνο αργότερα, όταν η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 ανάγκασε πολλούς Αμερικανούς να επανεξετάσουν την

Εικόνα 1 smartinvesting@your library

οικονομική τους συμπεριφορά και να στραφούν στις βιβλιοθήκες, αναγνωρίζοντας την αξία τους και την αξία του προσωπικού τους.

Εκτός από τη χρηματοδότηση για την ανάπτυξη προγραμμάτων ΟικΑ, οι συμμετέχουσες βιβλιοθήκες λαμβάνουν εκπαίδευση σε πηγές ΟικΑ, σε τρόπους αξιολόγησης των επιπέδων ΟικΑ, στη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και στο μάρκετινγκ μέσω αυτών, ενώ στον ιστότοπο του Smart investing@your library υπάρχουν πηγές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για μια ποικιλία θεμάτων, όπως σχεδιασμός προγραμμάτων, εκπαίδευση προσωπικού, οικοδόμηση συνεργασιών και τρόποι προβολής και προώθησης. Το πρόγραμμα λειτουργεί ως ένα εργαστήριο, και οι βιβλιοθήκες έχουν την ελευθερία να δοκιμάζουν νέες στρατηγικές μάρκετινγκ, να δημιουργούν συνεργασίες, να πειραματίζονται σε νέους ρόλους και να ενσωματώνουν την οικονομική και επενδυτική εκπαίδευση σε μια σειρά παραδοσιακών και μη παραδοσιακών προγραμμάτων βιβλιοθηκών και μοντέλων παροχής υπηρεσιών. Η ALA είναι επίσης από το 2010 βασικός εταίρος του money smart week (<https://www.moneysmartweek.org>), ενός προγράμματος της κεντρικής τράπεζας του Σικάγο για την χρηματοοικονομική ενημέρωση. Γίνεται κάθε Απρίλιο και κατά τη διάρκεια του οι βιβλιοθήκες οργανώνουν διάφορες δράσεις ΟικΑ.

Η αυξανόμενη ανάγκη και ζήτηση για υψηλής ποιότητας πληροφοριακές υπηρεσίες και προγράμματα ΟικΑ στις βιβλιοθήκες οδήγησε στην έκδοση κατευθυντήριων οδηγιών

και βέλτιστων πρακτικών από τη Reference & User Services Association της ALA. Οι κατευθυντήριες οδηγίες αφορούν 5 βασικούς άξονες της οικονομικής δραστηριότητας (Reference & User Services Association, 2014):

- Εισοδήματα
- Δανεισμός και πίστωση
- Αποταμίευση και επενδύσεις
- Δαπάνες
- Προστασία από κινδύνους.

Κάθε θεματική περιοχή περιλαμβάνει συγκεκριμένα μαθησιακά αποτελέσματα που μπορούν να εφαρμοστούν σε διάφορα προγράμματα, εργαστήρια και τάξεις. Περιλαμβάνονται επίσης προτεινόμενα θέματα εκπαιδευτικών προγραμμάτων, ενώ υπάρχει κι ένας ένας σχολιασμένος κατάλογος πηγών για να διευκολυνθεί η διαδικασία προετοιμασίας της εκπαίδευσης. Τα αποτελέσματα μπορούν να προσαρμοστούν ανάλογα με τον σκοπό και το πλαίσιο του προγράμματος και το κοινό στο οποίο απευθύνεται. Στόχος ήταν η δημιουργία ευέλικτων οδηγιών, που να μπορούν να προσαρμοστούν σε διάφορα προγράμματα, ανάλογα με τον σκοπό, το πλαίσιο και το περιεχόμενο της εκπαίδευσης, αλλά και το κοινό-στόχο.

Αν και οι δημόσιες βιβλιοθήκες είναι αυτές που πρωτοστατούν στη χρηματοοικονομική εκπαίδευση, οι ακαδημαϊκές, αλλά και οι ειδικές βιβλιοθήκες έχουν αρχίσει να υποστηρίζουν την ανάπτυξη οικονομικών δεξιοτήτων, ιδιαίτερα μετά το 2014, όταν ο Πρόεδρος της ACRL για την περίοδο 2013-14 έβαλε τον ΟικΑ στο επίκεντρο της θητείας του και καθιέρωσε ειδική στήλη στο *College and Research Library News* για την τακτική δημοσίευση άρθρων σχετικών με το θέμα (Dawes, 2013).

Ο Οικονομικός Αλφαριθμητισμός είναι σημαντικός σε κάθε ηλικία, καθώς κάθε στάδιο της ζωής φέρνει νέες προκλήσεις στη διαχείριση των χρημάτων. Για τους φοιτητές αυτές οι προκλήσεις μπορεί να περιλαμβάνουν την ανεξάρτητη διαβίωση μακριά από το πατρικό σπίτι, την κατάρτιση και διαχείριση προϋπολογισμού, την εξισορρόπηση ανταγωνιστικών αναγκών με συχνά περιορισμένους πόρους, τη διαπραγμάτευση μισθού, την εξοικονόμηση για το μέλλον και γενικά τη διαχείριση ενός συνήθως περιορισμένου προϋπολογισμού για την κάλυψη πολλών και διαφορετικών αναγκών. Ιδιαίτερα οι σημερινοί φοιτητές αντιμετωπίζουν αυτά τα προβλήματα εν μέσω μεγαλύτερων οικονομικών προκλήσεων σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Εκτός από το υψηλό κόστος ζωής, αυτοί οι φοιτητές αντιμετωπίζουν και ένα αβέβαιο μέλλον ως προς τις δυνατότητες απασχόλησης και τις προοπτικές συνταξιοδότησης. Τα τελευταία χρόνια το θέμα έχει απασχολήσει τα

πανεπιστήμια σε Αμερική και Ευρώπη και η χρηματοοικονομική παιδεία προωθείται ως μέσο ευαισθητοποίησης των νέων στα σημαντικά οικονομικά ζητήματα και βελτίωσης της ικανότητάς τους στη λήψη οικονομικών αποφάσεων. Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, λόγω της θέσης τους στον ακαδημαϊκό χώρο, του ρόλου τους ως κέντρων πληροφόρησης και μάθησης και της μεγάλης εμπειρίας τους στον πληροφοριακό γραμματισμό είναι οι πλέον κατάλληλες να υποστηρίξουν τις πρωτοβουλίες χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης των πανεπιστημίων (Redzic, 2013).

Εάν μια ακαδημαϊκή βιβλιοθήκη ενδιαφέρεται για το οικονομικό αλφαριθμητισμό η φιλοξενία μιας παρουσίασης πάνω σε κάποιο θέμα που εμπίπτει στο αντικείμενο είναι ένα εξαιρετικό πρώτο βήμα για την οικοδόμηση ενός συνολικού προγράμματος οικονομικού αλφαριθμητισμού και την άμεση συμβολή στο οικονομικό αλφαριθμητισμό των φοιτητών του πανεπιστημίου. Άλλοι τρόποι με τους οποίους η βιβλιοθήκη μπορεί να εμπλακεί είναι (Reiter, 2016):

- Εμπλουτισμός της συλλογής με σχετικό υλικό
- Δημιουργία οδηγών
- Αξιολόγησης (reviewing) πηγών οικονομικών πληροφοριών
- Διδασκαλία μαθημάτων ΟικΑ (με ή χωρίς διδακτικές μονάδες)
- Ενσωμάτωση ΟικΑ στη διδασκαλία πληροφοριακού γραμματισμού
- Συνεργασία με τμήματα ή υπηρεσίες του πανεπιστημίου που έχουν ήδη αναπτύξει και προσφέρουν προγράμματα ΟικΑ.

Ο σχεδιασμός της εκπαίδευσης είναι καθοριστικός για την επιτυχία του όλου εγχειρήματος. Αρχικά πρέπει να διερευνηθεί κατά πόσο στοιχεία ΟικΑ περιλαμβάνονται ήδη σε κάποια μαθήματα του ιδρύματος και με ποια μορφή. Στη συνέχεια πρέπει να εντοπιστούν όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη (stakeholders), οι ανάγκες/απαιτήσεις του καθενός και ο τρόπος με τον οποίο μπορούν να συνεισφέρουν. Η εμπειρία από βιβλιοθήκες του εξωτερικού δείχνει ότι για την καλύτερη προετοιμασία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων απαιτείται η συγκρότηση μιας ομάδας εργασίας με εκπροσώπους όλων των ενδιαφερόμενων μερών, και κυρίως η ανάπτυξη συνεργασιών με άτομα και φορείς είτε εντός είτε εκτός ιδρύματος, που θα βοηθήσουν στη διαμόρφωση της θεματολογίας της εκπαίδευσης αλλά και στη διεξαγωγή της. Οι συνεργασίες βελτιώνουν τη βιωσιμότητα του έργου και καθιερώνουν τη βιβλιοθήκη ως πηγή αξιόπιστων και αμερόληπτων οικονομικών πληροφοριών. Επιπλέον, αυξάνουν την ευαισθητοποίηση του κοινού, διευρύνουν τη συμμετοχή και συμβάλλουν στην επιτυχία.

Κρίσιμο στοιχείο της διαδικασίας ανάπτυξης προγραμμάτων ΟικΑ είναι ο προσδιορισμός των αναγκών της ομάδας-στόχου. Είναι σημαντικό να προσδιοριστεί το τρέχον επίπεδο δεξιοτήτων ΟικΑ καθώς και οι συμπεριφορές που υποστηρίζουν ή υπονομεύουν την πιθανότητα επιτυχίας του εκπαιδευτικού προγράμματος. Ομάδα-στόχος μπορεί να είναι οι προπτυχιακοί ή οι μεταπτυχιακοί φοιτητές, οι φοιτητές των εξ' αποστάσεως προγραμμάτων, το προσωπικό του ιδρύματος ή ακόμα και η ευρύτερη κοινότητα. Η αξιολόγηση γνώσεων, ικανοτήτων και αναγκών θα αναδείξει την αναγκαιότητα και τα οφέλη της χρηματο-οικονομικής εκπαίδευσης, ενώ παράλληλα θα βοηθήσει να καθοριστούν οι προτεραιότητες, οι στόχοι της, και κατ' επέκταση η θεματολογία που θα καλύψει.

5. Καλές πρακτικές ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών

(1) *University of Denver* (Gil, 2015)

Αξιοποιώντας το πρόγραμμα Money Smart Week η βιβλιοθήκη πήρε την πρωτοβουλία για τη δημιουργία ομάδας για τον σχεδιασμό ενός προγράμματος χρηματο-οικονομικής εκπαίδευσης για τους φοιτητές του πανεπιστημίου. Σε μια σειρά από συναντήσεις, η ομάδα, στην οποία συμμετείχαν άτομα από διάφορες πανεπιστημιακές μονάδες, αποφάσισε τους στόχους, το χρονοδιάγραμμα, τον τρόπο παροχής της εκπαίδευσης, και τις αρμοδιότητες του κάθε μέλους. Βασική προτεραιότητα ήταν να καλυφθούν θέματα που απασχολούσαν τους φοιτητές, όπως τα φοιτητικά δάνεια και η διαχείρισή τους. Το συνολικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα περιελάμβανε τις εξής δράσεις:

- Μία κεντρική δίωρη ομιλία με τίτλο “Οικονομική διαχείριση μετά την αποφοίτηση” (<http://videocast.du.edu/video/financial-speaker--adam-carroll---winning-the-money-game>)
- Σεμινάρια από ειδικούς στα ακόλουθα θέματα:
 - Προϋπολογισμός και δαπάνες
 - Χρέος και πίστωση
 - Επενδύσεις και επιχειρηματικότητα
 - Κόστος σπουδών
- Ένα ωριαίο σεμινάριο από βιβλιοθηκονόμο για τη χρήση των πηγών οικονομικών πληροφοριών, και
- Ατομικές συναντήσεις φοιτητών με οικονομικούς συμβούλους

(2) *Mississippi State University (Li, 2012)*

Ήδη από τις αρχές του 2009, οι βιβλιοθήκες του πανεπιστημίου δέχονταν καταιγισμό ερωτήσεων σχετικά με τη οικονομική κρίση που μάστιζε την αμερικανική και παγκόσμια οικονομία, κυρίως από φοιτητές κοινωνικών επιστημών. Για να ανταποκριθούν σε αυτές τις πληροφοριακές ανάγκες, τρεις θεματικοί βιβλιοθηκονόμοι δημιούργησαν δύο online βιβλιογραφικούς οδηγούς (LibGuides): *Οικονομική κρίση και Ζώντας στην ύφεση*. Μέσα σε 3 μήνες τα στατιστικά χρήσης αυτών των οδηγών εκτοξεύτηκαν πολύ ψηλότερα από τα στατιστικά πρόσβασης σε όλους τους άλλους οδηγούς της βιβλιοθήκης. Η γενικευμένη χρήση τους και από φοιτητές άλλων τμημάτων, έδειξε ότι η ζήτηση οικονομικών πληροφοριών αφορούσε όλους τους επιστημονικούς κλάδους και κατέστησε σαφή τη σημασία του ΟικΑ για όλους τους φοιτητές του πολυποίκιλου πληθυσμού του πανεπιστημίου. Έτσι, η θεματική βιβλιοθηκονόμος διοίκησης και οικονομίας, με χρηματοδότηση από το Κέντρο Διδασκαλίας και Μάθησης του πανεπιστημίου ανέπτυξε ένα μάθημα ΟικΑ με διδακτικές μονάδες με τίτλο “Money Talks: Don’t Let Yours Say Goodbye”, που διδάχθηκε σε όλους τους πρωτοετείς φοιτητές το χειμερινό εξάμηνο του 2010. Σκοπός του μαθήματος ήταν να βοηθήσει του φοιτητές να αναπτύξουν δεξιότητες διαχείρισης χρημάτων, μέσα από τη διδασκαλία των ακόλουθων ενοτήτων: διαχείριση τραπεζικών λογαριασμών, διαφορά μεταξύ ετήσιου επιτοκίου και ετήσιας ποσοστιαίας απόδοσης, έξυπνες αγορές και διαχείριση φοιτητικού δανείου, κατάρτιση προϋπολογισμού, ασφάλιση και φορολογία. Επιπλέον, το μάθημα πρόσφερε γνώσεις πληροφοριακού γραμματισμού, μέσω μιας ερευνητικής εργασίας, για την ολοκλήρωση της οποίας οι φοιτητές έπρεπε να εντοπίσουν και να χρησιμοποιήσουν επιστημονική βιβλιογραφία.

(3) *Ripon College, Lane Library (Moody, 2016)*

Το 2015 η βιβλιοθήκη του μικρού κολεγίου Ripon ξεκίνησε το πρόγραμμα ΟικΑ “Money fitness”, ως ένα εβδομαδιαίο μάθημα δύο ωρών. Το πρόγραμμα διήρκεσε συνολικά 6 εβδομάδες. Οι βιβλιοθηκονόμοι δημιούργησαν το λογότυπο και το διαφημιστικό υλικό (έντυπο και ηλεκτρονικό) και έστειλαν μαζικά ενημερωτικά e-mail σε όλους τους φοιτητές. Αναζήτησαν συνεργασίες εντός του ιδρύματος (φοιτητικά κλαμπ και ενώσεις, γραφείο αποφοίτων, γραφείο διασύνδεσης, τμήμα εγγραφών, Κέντρο για την Κοινωνική Ευθύνη) και για να προσελκύσουν φοιτητές σε ένα μάθημα που δεν είχε διδακτικές μονάδες, το συνδύασαν με ένα σεμινάριο για υποτροφίες (αναζήτηση, εντοπισμός υποτροφιών και διαδικασία υποβολής αίτησης). Διαμόρφωσαν το περιεχόμενο του μαθήματος με βάση

δεδομένα που συνέλεξαν από τους φοιτητές του κολεγίου και διάφορες δημοσιευμένες έρευνες για τις οικονομικές γνώσεις των φοιτητών. Κατέληξαν στην εξής διδακτέα ύλη:

- Σημασία της οικονομικής διαχείρισης και βασικές αρχές προϋπολογισμού
- Προϋπολογισμός και αποταμίευση για περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης
- Πιστωτικό σκορ και τα βασικά των πιστωτικών καρτών
- Φοιτητικά δάνεια
- Χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και προϊόντα
- Φόροι και αποταμίευση για συνταξιοδότηση

Το πρόγραμμα ΟικΑ συνεχίζεται στο κολέγιο Ripon (<https://www.ripn.edu/health-wellness/financial-literacy/about-money-fitness/>), συντονίζεται από τη βιβλιοθήκη και στην τρέχουσα μορφή του περιλαμβάνει:

- Παρουσιάσεις, σεμινάρια και μαθήματα από εκπαιδευτές τοπικών μη κερδοσκοπικών εταιρειών για συγκεκριμένες πτυχές ΟικΑ (π.χ. “A Roof Over Your Head” για θέματα ενοικίασης σπιτιών ή το “Student Loans Explained” για τα φοιτητικά δάνεια)
- Ένα τρίωρο σεμινάριο (MoneyFitness) που καλύπτει θέματα προϋπολογισμού, πίστωσης, επιτοκίων, δανεισμού και επενδύσεων, και
- Ατομικές συμβουλευτικές συνεδρίες (Money Coaches) για θέματα οικονομικής διαχείρισης και σχεδιασμού.

(4) *Marymount University* (Freedman & Dursi, 2016)

Η βιβλιοθήκη συνεργάστηκε με καθηγητές της Σχολής Διοίκησης Επιχειρήσεων προκειμένου να εντάξουν τον πληροφοριακό γραμματισμό στο πρόγραμμα σπουδών. Επιλέχθηκαν 5 μαθήματα, στα οποία, με βάση τα πρότυπα της ACRL ενσωματώθηκε η διδασκαλία δεξιοτήτων πληροφοριακού γραμματισμού από τη βιβλιοθηκονόμο, με σκοπό να επιτευχθούν τα ανάλογα μαθησιακά αποτελέσματα. Η διδασκαλία περιελάμβανε τρία στάδια: εισαγωγή μιας έννοιας - ανάπτυξη της έννοιας - διδασκαλία της έννοιας ώστε να την κατακτήσουν οι φοιτητές. Εκτός από τη διδασκαλία, η βιβλιοθηκονόμος έδωσε και ιδέες για τη συγγραφή εργασιών σε θέματα οικονομικού αλφαριθμητισμού.

(5) *Penn State University* (Reiter, 2015)

Η βιβλιοθήκη σε συνεργασία με την επιτροπή εκπαίδευσης (Commission for Adult Learners) του πανεπιστημίου προσφέρει το πρόγραμμα *MoneyCounts*, που περιλαμβάνει μηνιαία σεμινάρια ΟικΑ. Τα σεμινάρια πραγματοποιούνται στο χώρο της βιβλιοθήκης ενώ

ταυτόχρονα προβάλλονται μέσω streaming ώστε να μπορούν να τα παρακολουθήσουν οι φοιτητές σε οποιαδήποτε από τις 24 πανεπιστημιούπολεις του Penn State αλλά και σε όλον τον κόσμο. Επιπλέον, η βιβλιοθήκη, σε συνεργασία με την Ένωση Προπτυχιακών Φοιτητών, δημιούργησε το Κέντρο Χρηματο-οικονομικής Εκπαίδευσης (Student Financial Education Center). Το Κέντρο στελεχώνεται από εθελοντές φοιτητές με οικονομικές γνώσεις, οι οποίοι αφού εκπαιδευτούν κατάλληλα και εξεταστούν επιτυχώς, παρέχουν ατομικά σεμινάρια ΟικΑ σε άλλους φοιτητές ή συμμετέχουν ως εκπαιδευτές σε ομαδικά μαθήματα χρηματο-οικονομικής εκπαίδευσης (peer-to-peer education). Μια ομάδα εκπροσώπων διαφόρων πανεπιστημιακών μονάδων λειτουργούν ως σύμβουλοι του Κέντρου και εκπαιδευτές των φοιτητών και διαμορφώνουν την ύλη των εκπαιδευτικών δράσεων.

6. Συμπεράσματα

Για να θεωρούνται πληροφοριακά εγγράμματοι, οι φοιτητές πρέπει να διαθέτουν εκείνες τις γνώσεις και δεξιότητες που θα τους επιτρέπουν να κάνουν σωστές επιλογές σε μια χρηματοπιστωτική αγορά που αντιμετωπίζουν όλοι οι καταναλωτές, ανεξάρτητα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες μπορούν να εμπλακούν στη χρηματο-οικονομική εκπαίδευση με διάφορους τρόπους, βοηθώντας τους φοιτητές να βελτιώσουν τις γνώσεις τους και να αναπτύξουν διά βίου οικονομική παιδεία, κάτι που θα έχει θετική επίδραση στην ακαδημαϊκή και οικονομική τους υγεία. Οι ομοιότητες ανάμεσα στις δεξιότητες ΟικΑ και πληροφοριακής παιδείας, δίνει στις βιβλιοθήκες ένα ισχυρό πλεονέκτημα. Όταν παίρνει το προβάδισμα σε τέτοιες πρωτοβουλίες, η βιβλιοθήκη δείχνει στο ίδρυμα ότι δεσμεύεται να υποστηρίξει όλα τα είδη γραμματισμών. Η συνεργασία με άλλα ακαδημαϊκά τμήματα και μονάδες είναι το κλειδί για την επιτυχή εφαρμογή ενός προγράμματος ΟικΑ. Οι ακαδημαϊκοί βιβλιοθηκονόμοι δεν μπορούν να εργαστούν μεμονωμένα για να προωθήσουν τον ΟικΑ. Ούτε μπορούν όλες οι πτυχές του ΟικΑ να διδαχθούν σε μια συνεδρία βιβλιογραφικής εκπαίδευσης - έχει φανεί πόσο ανεπιτυχείς είναι αυτές οι συνεδρίες στην εκπαίδευση των φοιτητών στον πληροφοριακό γραμματισμό. Καθώς η ανάγκη για υψηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικής παιδείας αναγνωρίζεται όχι μόνο στα πανεπιστήμια, αλλά σε όλες τις χώρες και τους οικονομικούς τους φορείς, είναι σημαντικό οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες να συμμετέχουν σε αυτή τη συζήτηση.

Βιβλιογραφία

- American Library Association. (1989). *Presidential Committee on Information Literacy*. Retrieved from <http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/presidential.cfm>
- Beacons of the Information Society. (2005). *Alexandria Proclamation on Information Literacy and Lifelong Learning. High Level Colloquium on Information Literacy and Lifelong Learning*. Retrieved from <http://archive.ifla.org/III/wsis/BeaconInfSoc.html>
- Dawes, T. A. (2013). Libraries, ACRL, and financial literacy: Helping students make sound decisions. *College & Research Libraries News*, 74(9), 466-467.
- Freedman, S., & Dursi, M. (2016). "What is financial literacy and why should we care?". In: Smallwood, C. (Ed.). *The libraries role in supporting financial literacy for patrons*. London: Rowman & Littlefield, pp. 93-106.
- Gale, W. G., & Levine, R. (2010). *Financial literacy: What works? How could it be more effective?* Retrieved from <http://www.rand.org/content/dam/rand/www/external/events/2010/11/18/financial-literacy-what-works.pdf>
- Gil, E. L. (2015). Leading the way for financial literacy education: A case study on collaboration. *Journal of Business & Finance Librarianship*, 20(1-2), 27-53.
- Horton, F. W. (2007). *Understanding information literacy: A primer*. Paris: UNESCO Information for All Programme.
- Li, J. (2012). Serving as an educator: A southern case in embedded librarianship. *Journal of Business & Finance Librarianship*, 17, 133–152.
- Li, J. (2012). Serving as an educator: A southern case in embedded librarianship. *Journal of Business & Finance Librarianship*, 17, 133–152.
- Lloyd, A., & Williamson, K. (2008). Towards an understanding of information literacy in context: Implications for research. *Journal of Librarianship and Information Science*, 40(3), 3–12.
- Lusardi, A. (2018). *Financial literacy skills for the 21st century: Evidence from PISA*. Retrieved from <http://gflec.org/wp-content/uploads/2018/05/Presentation-Lusardi-RISE-May2018.pdf?x87657>
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2007). Financial literacy and retirement preparedness: Evidence and implications for financial education. *Business Economics*, 42(1), 35–44.
- Mantell, S. (2004). Making cents of investing. *Publishers Weekly*, 251(50), 26–30.
- Mason, C., & Wilson, R. (2000). *Conceptualising financial literacy*. Loughborough: Loughborough University. Retrieved from <https://dspace.lboro.ac.uk/dspace-jspui/handle/2134/2016>
- Monsour, M. (2012). Library innovate with new financial education programs. *Public Libraries*, 51(2), 36–43.
- Moody, K. (2016). "MoneyFitness: One academic library's experience of building a financial literacy program at a small liberal arts college". In: Smallwood, C. (Ed.). *The libraries role in supporting financial literacy for patrons*. London: Rowman & Littlefield, pp. 277-286.
- O'Connor, L. G. (2013). Investors' information sharing and use in virtual communities. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 64(1), 36–47.
- OECD (2005). *Recommendation on principles and good practices for financial education*. OECD Publishing. Retrieved from <https://www.oecd.org/finance/financial-education/35108560.pdf>

- OECD (2016). *G20/OECD INFE Core competencies framework on financial literacy for adults*. Retrieved from <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/Core-Competencies-Framework-Adults.pdf>
- Orton, L. (2007). *Financial literacy: Lessons from international experience*. Canadian Policy Research Networks Inc. Retrieved from http://cprn.org/documents/48647_EN.pdf
- Panos, G (2017). *Financial literacy, public attitudes and economic behaviour*. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=omLz06CrT8Q>
- Panos, G. (2017). *Financial literacy, public attitudes and economic behaviour*. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=omLz06CrT8Q>
- Redzic, A. (2013). Financial literacy: Why students need librarians to get involved. *College & Research Libraries News*, 74(11), 556-557.
- Reference & User Services Association. (2014). *Financial literacy education in libraries: Guidelines and best practices for service*. Retrieved from <http://ala14.ala.org/node/14862>
- Reifner, U., & Herwig, I. (2003). Consumer education and information rights in financial services. *Information & Communication Technology Law*, 12(2), 125–142.
- Reiter, L. (2015) Financial literacy and the academic library: Exploring the peer-to-peer approach. *Journal of Business & Finance Librarianship*, 20(1-2), 54-65.
- Reiter, L. (2016). “Academic libraries and financial literacy programs”. In: Smallwood, C. (Ed.). *The libraries role in supporting financial literacy for patrons*. London: Rowman & Littlefield, pp. 3-11.
- Remund, R. L. (2010). Financial literacy explicated: The case for a clearer definition in an increasingly complex economy. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 276–295.
- Smith, C. A., & Eschenfelder, K. (2013). Public libraries in an age of financial complexity: Toward enhancing community financial literacy. *Library Quarterly*, 83(4), 299–320.
- Smith, J. (2013). Raising financially confident kids [Review]. *Library Journal*, 138(4), 67.
- Špiranec, S., Zorica, M. B., & Simončić, G. S. (2012). Libraries and financial literacy: Perspectives from emerging markets. *Journal of Business & Finance Librarianship*, 17(3), 262-278.
- Wolfe-Hayes, M. A. (2010). Financial literacy and education: An environmental scan. *International Information & Library Review*, 42, 105–110.
- Zurkowski, P. G. (1974). *The information service environment: Relationships and priorities*. Washington, DC: National Commission on Libraries and Information Science.
- Φίλιππας, Ν. (2011). *Οικονομικά...αναλφάβητοι οι πολίτες. Ανακτήθηκε από <http://www.euro2day.gr/specials/opinions/article/627949/oikonomika-analfavhtoi-oi-polites.html>*